

SEVİNC RUİNTƏN
Bakı Dövlət Universitetinin dosenti
E-mail: sevinj.ruintan@gmail.com

CAVİD ƏLİSGƏNDƏRLİ
SOAS, London Universiteti
E-mail: javid_alisgandarli@yahoo.com

SSRİ MƏRKƏZİ HÖKUMƏTİNİN MƏRKƏZİ ASIYA VƏ QAFQAZ RESPUBLİKALARINA MÜNASİBƏTDƏ SİYASƏTİNİN XARAKTERİ HAQQINDA

Açar sözlər: SSRİ, imperiya, müstəmləkəçilik siyasəti, Mərkəzi Asiya, Qafqaz, Azərbaycan, Gürcüstan, Ermənistan, Qazaxıstan, Qırğızıstan, Özbəkistan, Türkmənistan, Tacikistan
Ключевые слова: СССР, империя, колониальная политика, Центральная Азия, Кавказ, Азербайджан, Грузия, Армения, Казахстан, Киргизия, Узбекистан, Туркмения, Таджикистан

Keywords: USSR, empire, colonial policy, Central Asia, the Caucasus, Azerbaijan, Georgia, Armenia, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Uzbekistan, Turkmenistan, Tajikistan

Giriş. XX əsrin iki super dövlətindən biri olan Sovet Sosialist Respublikalar İttifaqının (SSRİ) 1991-ci ildə dağılmasına baxmayaraq, postsovet məkanda onun təsiri hələ də əhəmiyyətli dərəcədə hiss olunmaqdadır. 23 ildir ki, hüquqi baxımdan müstəqil olan postsovet dövlətlərin həyatlarının demək olar ki, bütün sahələrində yaşanan problemlərin böyük bir hissəsi mahiyyət etibarilə birbaşa, yaxud dolayısı ilə sovet dönəmi tarixləri ilə bağlıdır. Rusiyalı araşdırmaçı M.İ.Piskotin yazır ki, “SSRİ-nin dağılması, kommunist rejiminin çökməsi ilə bir çox suallar meydana çıxdı ki, onların arasında hələ də cavabını tapa bilmədiklərimiz var” (1, səh.24-27). Bu baxımdan postsovet ölkələri və xalqlarının sovet dövrü tarixinin araşdırılması hələ də aktuallığını saxlamaqdadır. Bundan çıxış edərək, hazırki araşdırmada postsovet və xarici müəlliflərin əsərləri əsasında aşağıdakı məsələlərə aydınlıq gətirməyə cəhd ediləcək: ümumilikdə müstəmləkə və müstəmləkə siyasəti nədir; SSRİ-nin Mərkəzi Asiya və Qafqaz regionu dövlətlərinə münasibətində müstəmləkəçi siyasət yeritdiyini deməyə əsas verən məqamlar hansılardır; postsovet dövlətlərdə məsələyə münasibət necədir.

Müstəmləkə, müstəmləkəçilik siyasəti. Müstəmləkə dedikdə - hər hansı digər dövlətin (metropoliyanın) hakimiyyəti altında olan, siyasi, iqtisadi, idarəçilik müstəqilliyi olmayan ərazi, yaxud dövlət nəzərdə tutulur. Müstəmləkə siyasəti – daha güclü olan dövlətin hərbi, siyasi və iqtisadi təzyiqli vasitəsilə nisbətən az inkişaf etmiş əhalinin yaşadığı əraziləri ələ keçirməsi, istismar etməsi deməkdir.

Vaxtilə ABŞ prezidenti Ronald Reyqan tərəfindən “şər imperiyası” adlandırılan (2), 1922-1991-ci illərdə mövcud olmuş SSRİ-nin qanunvericiliyində onun bərabərhüquqlu respublikaların ittifaq dövləti olduğu göstərilə də, əslində vəziyyət fərqli idi. Qeyd edilməlidir ki, bütünlükdə bolşevik hökumətinin xarakterindən irəli gələn, SSRİ-nin bütün respublikalarına şamil olunan məsələləri (repressiyalar, ateizm və s.) yalnız bir qrup respublikalara aid edilən qərarlardan (əlifba dəyişikliyi, dil siyasəti, orduda xidmət, deportasiya və s.) fərqlən-

dirmək düz olardı. “Bir qrup respublika” siyahısına isə Mərkəzi Asiya və Qafqazın türk müsəlman respublikaları hər zaman daxil edilmişlər. SSRİ-nin Mərkəzi hökumətinin müttəfiq respublikalara münasibətdə siyasətinin müstəmləkəçi xarakterdə olduğunu göstərən məqamlara aydınlıq gətirmək üçün mühüm hesab etdiyimiz bir neçə məsələyə xüsusi diqqət verməyi gərəkli hesab edirik. Bunlar: idarəçilik, elm, təhsil və mədəniyyət sahələrinə aid olan məsələlərdir.

İdarəçilik. 1922-ci ildə 4 respublika: Rusiya Sovet Federativ Sosialist Respublikası (RSFSR), Ukrayna Sovet Sosialist Respublikası, Belorusiya Sovet Sosialist Respublikası və Zaqafqaziya Sovet Federativ Sosialist Respublikası (ZSFSR) SSRİ-nin yaradılması haqda müqavilə imzaladılar. ZSFSR 3 Cənubi Qafqaz respublikasını – Azərbaycan, Gürcüstan və Ermənistanı özündə birləşdirirdi (3, səh.22). SSRİ-nin yaradılması haqda Bəyannamədə qeyd olunurdu ki, “sovet respublikalarının yarandığı gündən dünya iki düşərgəyə bölünüb: kapitalizm düşərgəsi və sosializm düşərgəsi. Kapitalizm düşərgəsində düşmənçilik, bərabərsizlik, müstəmləkəçilik, milli zülm, qarət, müharibələr; sosialist düşərgəsində isə qarşılıqlı inam və etimad, milli müstəqillik və azadlıq, xalqlar arasında dinc yanaşı yaşama və qardaşlıq prinsipləri hökm sürür. Burjuaziya xalqlar arasında əməkdaşlığı təmin edə bilmir. Yalnız sosialist düşərgəsində xalqlar arasında əməkdaşlıq mümkündür. Bu və digər səbəblərdən çıxış edərək, Sovet Sosialist respublikalarının xalqları birləşərək SSRİ-ni yaradırlar. SSRİ bərabər hüquqlu xalqların könüllü birliyidir və hər bir respublikanın İttifaqdan çıxmaq hüququ var” (4).

SSRİ-nin 1924-cü ildə qəbul olunmuş Konstitusiyasının “Müttəfiq respublikaların suveren hüquqları və ittifaq vətəndaşlığı” adlı 2-ci bölümündə (5, maddə 3), 1936-cı il Konstitusiyasının “Dövlət quruluşu” adlı II Fəslində (6, maddə 13) və 1977-ci il Konstitusiyasının “SSRİ-nin milli dövlət quruluşu” adlı bölümünün “SSRİ – ittifaq dövləti” adlı 8-ci fəslində (7, maddə 70-72) də müttəfiq respublikaların ittifaqdan çıxmaq hüququnun olduğu qeyd edilirdi. Lakin bu, yalnız sözdə belə idi.

Əslində isə, bəzi tarixçilərin fikirlərinə görə, bu hüquq SSRİ-nin mövcudluğu illərində sadəcə formal xarakterli olmuş, həqiqətdə respublikalar suveren qərarlar qəbul edə bilməmişlər (8, səh.51). Səbəb olaraq, yenə SSRİ Konstitusiyasına görə, cəmiyyətdə və dövlətdə Kommunist Partiyasının hakim mövqeyə malik olması göstərilir (9, “SSRİ-nin ictimai quruluşunun və siyasətinin əsasları” bölümü, I fəsil. Siyasi sistem, maddə 6). Bunun həqiqətən belə olduğunu görmək üçün, 80-90-cı illərdə ittifaq respublikalarının suverenlik istiqamətində atdıqları addımların, bəzən isə hətta öz haqlarını müdafiə etmək cəhdlərinin Mərkəzi hökumət tərəfindən necə cəzalandırıldığını xatırlatmaq kifayət edir (Vilnüs (Litva) – mart 1991 (10), Tbilisi (Gürcüstan) – 9 aprel 1990 (11), (Bakı (Azərbaycan) – 20 yanvar 1990, (12)).

Elm, təhsil, mədəniyyət. 20-30-cu illərdə sovet hökumətinin mədəni quruculuq sahəsində həyata keçirdiyi siyasət tarixə “mədəni inqilab” adı ilə daxil olub. Mədəni inqilabın müsbət cəhətləri ilə yanaşı (savadsızlıq ləğv edildi, ixtisaslı kadrların hazırlığı yüksəldi və s.), mənfi tərəfləri də olmuşdur. Mədəni inqilabın qarşısında duran əsas vəzifə - xalqı 1917-ci ildən

başlayaraq həyata keçirilən siyasətin yeganə düzgün siyasət olduğuna inandırmaq; elm və təhsil sahəsində isə - mövcud rejimə tamamilə sadıq kadrların hazırlanması idi (8, səh.76-80).

Müstəmləkəçilik siyasətinə haqq qazandırmaq məqsədilə müxtəlif nəzəriyyələr yaradılır, SSRİ xalqlarının tarixi saxtalaşdırılır, mədəniyyəti məqsədli şəkildə dəyişdirilir, təhsil müəssisələrində “beyinlərin yuyulması” prosesi həyata keçirilir; mədəniyyətdə - “formaca milli, mahiyyətdə sosialist” mədəniyyəti formalaşdırılırdı (13, səh.132, 134,138-139). Mərkəzi Asiya və Qafqazın türk və müsəlman xalqlarının öz tarixi keçmişlərindən, mənəvi dəyərlərindən uzaqlaşdırılması məqsədilə əlifba islahatları keçirildi, tarixləri (xüsusilə də milli kimlik və dövlətçilik məsələlərində) saxtalaşdırıldı (14, səh.74).

Rusiyanın Qafqazda dayağı hesab olunan Ermənistanda, erməni tədqiqatçıların arasında SSRİ-yə maraqlı, bir qədər incik münasibət olduğunu görmək mümkündür. Erməni müəlliflərdən elə hesab edənlər var ki, 1918-1920-ci illərdə öz problemlərini həll edə bilmək üçün Türkiyə liderləri ilə əməkdaşlıq edən Rusiya ermənilərin maraqlarını qurban verib. Ermənilərin sözləri ilə desək, “Rusiya ilə Türkiyə arasında olan razılaşma nəticəsində Ermənistan dövlətinin müstəqilliyi itirilib, “Qərbi Ermənistan torpaqları” türklərə geri qaytarılıb, Şərqi Ermənistan isə sovetləşdirilib” (20, səh.22).

Postsovet məkanda SSRİ-nin dağılmasına münasibət. Bu gün yalnız postsovet respublikaların deyil, həmçinin bütün postkommunist dövlətlərin mövcud problemlərinin birbaşa, yaxud dolayısı ilə səbəbkarı hesab edilən SSRİ 1991-ci ildə dağıldı. Maraqlıdır ki, mövcudluğuna olduğu kimi, yoxluğuna da münasibət birmənalı deyil. Həm postsovet məkanda, həm də bütünlükdə dünyada ziyalılar, elm adamları ilə sırası insanların fikirləri arasında bir-birinə tamamilə zidd olan fi-

kirlərə rast gəlmək mümkündür. Deyilənləri təsdiq etmək üçün bir neçə misal gətirməklə kifayətlənəcəyik.

Türk müsəlman xalqlarının tarixi üzrə araşdırmaçı, azərbaycanlı tarixçi Altay Göyüşov yazır ki, sovet rejimi dönəmində baş verən “hadisələrin müqayisəli şəkildə təhlili Lenin hakimiyyətinin müsəlman xalqlarına qarşı yeritdiyi siyasətin konturlarını müəyyənləşdirməyə, sovet hökumətinin bir çox xüsusiyyətlərinə görə çar rejiminin imperiya siyasətinin varisi olduğunu, hətta bir sıra hallarda bu xalqların tarixinə, mənəviyyətinə, dövlətçilik ənənələrinə, ümumtürk təfəkkürünə vurduğu ziyanları meydana çıxarmağa imkan verməkdədir” (14, səh.7).

Eyni yanaşmaya digər bir tədqiqatçının, rusiyalı Madina Tolstanovanın araşdırmasında rast gəlirik. “Sovet/Rusiya imperiyası”, “Janus-faced empire”, “quazi-colonia” yazması onun da eyni mövqedə olduğunu göstərir (13, səh.135, 137).

Digər bir tədqiqatçı, əvvəldə adını çəkdiyimiz rusiyalı müəllif M.İ.Piskotin yazır ki, SSRİ-nin “kriminal inqilab” nəticəsində dağıldığını söyləyənlər var və yəqin ki, zamanla bu fikirə münasibəti aydınlaşdıracaq cavabları tapmaq mümkün olacaq (1, səh.42-44).

Gürcüstanda məsələyə yanaşma özünəməxsusluğu ilə diqqəti cəlb edir. Gürcü müəllifləri ümumilikdə SSRİ-nin dağılmasına “ikinci dərəcəli” məsələ kimi yanaşır, onu ümumilikdə kommunist rejiminin çökməsi, həmçinin Gürcüstanın dövlət müstəqilliyi əldə etməsi fonunda təqdim edirlər. Hətta orta məktəb dərslərlərində belə məsələyə bu mövqedən yanaşılır. Tbilisi məktəblərindən birinin müəlliminin sözləri ilə desək, “SSRİ-nin çatışmayan cəhətləri çox idi və ona görə də dağıldı. Belə olması normaldır. Şagirdlər bunu öyrənməkdənsə, XI – XII əsrlərdə yaşamış görkəmli gürcü çarı Qurucu Davidin fəaliyyəti, onun vətənpərvərliyi haqda öyrənsələr daha faydalı olar” (19).

Digər fikir tərəfdarları - “SSRİ-yə görə nostalji” hiss edənlər adlandırılırlar. SSRİ-nin dağılmasından dərhal sonra həyatın bütün sahələrində yaşanan çətinliklər, narazılıqlar elə həmin günlərdən bu yanaşmanın yaranmasına səbəb oldu. SSRİ-yə görə nostalji yaşayanlar öz münasibətlərini müxtəlif formalarda bildirirlər: filmlər, hətta seriallar çəkilir, mahnılar yazılır, sərgilər keçirilir, muzeylər təşkil olunur, istirahət məkanları açılır və s. Rusiyada “Nostalgiya” adlı TV kanal fəaliyyət göstərir. Eyni zamanda müxtəlif sorğular keçirilir. Hətta internet sorğular keçirilir. Belə sorğulardan bir neçəsindən götürülmüş fikirləri diqqətə çatdırmaq istərdik.

Mərkəzi Asiya və Qafqaz respublikalarının SSRİ-yə münasibətinə müəyyən qədər aydınlıq gətirmək məqsədilə bir faktı nəzərdən keçirək. 1990-cı ildə SSRİ-nin müttəfiq respublikarı arasında “Yeni ittifaq müqaviləsinin” imzalanması məsələsi müzakirə olunurdu (respublikaların hüquqlarının artırılması, iqtisadi baxımdan daha çox hüquq verilməsi, hətta respublikaların “suveren” statusunun tanınacağı vəd edilirdi). Ümumilikdə, Yeni İttifaq müqaviləsinin 13 layihəsi hazırlanmışdı ki, bunlardan 7-si, 5-i Orta Asiya respublikaları olmaqla 7 respublika tərəfindən hazırlanmışdı. Gürcüstan və Ermənistan da daxil olmaqla 6 ittifaq respublikası isə referendumun keçirilməsinin əleyhinə çıxdılar. Bu respublikalarda referendumun keçirilməsini təşkil etməli olan mərkəzi komissiyalar yaradılmadığı üçün, yerli Xalq deputatları Sovetləri, ictimai birliklər tərəfindən yaradılmış komissiya və dairələr sorğu keçirdilər (21). Ümumilikdə, referendumun keçirilməsi, yaxud keçirilməməsi ilə bağlı respublikalar üzrə nəticələri aşağıdakı kimi olmuşdur (22):

<i>N</i>	<i>Respublika</i>	<i>lehinə</i>	<i>əleyhinə</i>
1	Azərbaycan	93,5%	5,8%
2	Qazaxıstan	94,1%	5,0%
3	Qırğızıstan	96,4%	4,0%
4	Özbəkistan	93,7%	5,2%
5	Türkmənistan	97,7%	1,7%
6	Tacikistan	96,2%	3,1%
7	Gürcüstan	boykot etmişdi	

8	Ermənistan	boykot etmişdi
---	------------	----------------

Maraqlıdır ki, SSRİ-nin saxlanması ilə bağlı referendumda Azərbaycan üzrə 93,5% lehinə səs verməsinə baxmayaraq, 29 dekabrda Respublikanın müstəqilliyi ilə bağlı keçirilən referendumda səsvermədə iştirak edən əhəlinin 95%-i bu dəfə də Azərbaycanın müstəqilliyinin lehinə səs vermişdi (23).

Rusiya Federasiyasının sosial sorğular mərkəzinin məlumatlarına görə, “SSRİ-nin xif-fətini çəkənlərin” sayı get-gedə azalır, dağılmasına təəssüflənənlərin sayı (2000-ci ildə 19%-dən 2013-cü ildə 35%-ə qədər) isə artır (26).

“SSRİ-nin dağılmasına münasibətiniz necədir?” sualına verilən 2 cavabdan birində “Münasibətim yaxşıdır. Hökumətlə eyni fikirdə olmayanların həbs edildiyi ölkədə yaşamaq istəməzdim”; digərində isə “SSRİ-nin dağılması sadəcə “dəhşətli səhv” deyil, əslində bu, dövlət cinayətidir” deyilib (15).

Digər bir sorğuya verilmiş cavablardan birində “SSRİ-nin dağılması ilə əldə etdiklərimiz yoxsulluq və nasizm olub. SSRİ-də evsizlər, yetimlər indi olduğundan dəfələrlə az olub”; digərində isə “SSRİ dağıldı, onunla birlikdə həm də xalqlar arasında dostluğa son qoyuldu. Rusiya, Belarus, Ukrayna nəyə görə ayrılmalı idilər?” deyilir (16).

Hətta Rusiya kommunistlərinin təzyiqləri ilə 1996-cı ildə Rusiya Dövlət Duması SSRİ-nin dağılmasını hüquqi cəhətdən rəsmiləşdirən Belovejsk sazişinin denonsasiyası haqda qərar qəbul etmişdi. Azərbaycan və Türkmənistan Prezidentləri bu məsələyə münasibətlərini bildirərək qeyd etmişdilər ki, Azərbaycan və Türkmənistan xalqları müstəqil və suveren inkişaf yolu ilə irəliləmək haqda qərar qəbul ediblər. Hər 2 dövlətin müstəqil statusu beynəlxalq birlik tərəfindən tanınmışdır və heç bir digər dövlət, yaxud onun orqanı tərəfindən müzakirə mövzusu ola bilməz. Rusiya Dövlət Dumasının adı çəkilən qərarının heç bir hüquqi əsası yoxdur (18, səh.121).

Daha bir maraqlı görünə biləcək məsələ, hazırda ABŞ-ın Qırğızıstandakı səfiri Pamela Spratlen Qırğızıstanın Rusiya ilə münasibətlərindən narahatlığını bildirir. Spratlen Rusiya ilə əməkdaşlığın Qırğızıstanda demokratiyanın inkişafına təhlükə olduğunu qeyd edir (25).

Nəticə. Yuxarıda nəzərdən keçirilənləri yekunlaşdıraraq, belə nəticəyə gələ bilərik ki, formaca ittifaq dövləti olaraq görünən SSRİ-nin müttəfiq respublikalara, o cümlədən Mərkəzi Asiya və Qafqaz respublikalarına münasibətdə yürütdüyü siyasət mahiyyət etibarilə müstəmləkə siyasəti olmuşdur. İttifaqın Əsas Qanunu olan Konstitusiyada respublikaların ittifaqdan çıxmaq hüququnun olduğu qeyd edilməsinə baxmayaraq, 1991-ci ildə respublikaların əvvəl suverenliklərini, daha sonra isə müstəqilliklərini elan etdikləri zaman Mərkəzi hökumətin onların qərarlarına münasibəti bu deyilənin əyani sübutudur. Lakin buna baxmayaraq, postsovet məkanda SSRİ-nin dağılmasına münasibət birmənalı deyil. Nə qədər qərribə görünsə də, istismar edildiyi deyilən insanların bir hissəsi bu fikirlə razılaşmır, SSRİ-də daha güvəndə yaşadıklarını, problemlərin daha az olduğunu deyirlər. Bunun isə, hazırda bütünlükdə postsovet məkanda, o cümlədən Mərkəzi Asiya və Qafqaz regionlarında mövcud dövlətlərin inkişaf səviyyəsi ilə, əhəlinin sosial-iqtisadi durumu ilə, problemlərin çoxluğu ilə əlaqəli olduğunu hesab etmək olar.

İSTİFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT:

1. Пискотин М.И. *Россия в XX веке. Неоконченная трагедия*. Москва, Юристь, 2004.
2. «Империя зла»: 30 лет спустя. - <http://www.golos-ameriki.ru/content/ewel-empire-phrase-reagan/1617412.html>. [Baxılıb: 7 Noyabr 2014].
3. Libaridian, Gerard. 2004. Ch 1 "From People to Nation: An Overview from the 1850s to the 1970s" in *Modern Armenia. People, Nation, State*. New Brunswick and London: Transaction, pp. 13-48.
4. Декларация и договор об образовании СССР. 30 декабря 1922 г. - <http://www.rusarchives.ru/statehood/09-02-deklaraciya-obrazovanie-sssr-1922.shtml>. [Baxılıb: 7 Noyabr 2014].
5. Конституция СССР 1924 года. - <http://www.tarasei.narod.ru/konst1924.htm>. [Baxılıb: 7 Noyabr 2014].
6. Конституция СССР 1936 года. - http://constitution.garant.ru/history/ussr-rsfsr/1936/red_1936/3958676/chapter/2/#1200. [Baxılıb: 7 Noyabr 2014].
7. Конституция СССР 1977 года. - <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/cnst1977.htm>. [Baxılıb: 7 Noyabr 2014].
8. Эльдар ИСМАЙЛОВ. *Очерки истории России советского периода*. Баку, Ziya-Nurlan, 2008.
9. Конституция СССР 1977 года. - <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/cnst1977.htm>. [Baxılıb: 7 Noyabr 2014].
10. Литва: Двадцатый День Независимости. 02.04.1990. - <http://www.kommersant.ru/doc/266046>. [Baxılıb: 7 Noyabr 2014].
11. Разгон митинга в Тбилиси 9 апреля 1989 года. 09.04.2014. - <http://www.kavkaz-uzel.ru/articles/240130/>. [Baxılıb: 7 Noyabr 2014].
12. 20 января 1990 года. Хроника преступления глазами жертв и очевидцев. 20.01.2014. - <http://www.1news.az/analytics/20120120115437067.html>. [Baxılıb: 7 Noyabr 2014].
13. Tlostanova, Madina. 2012. "Post-socialist / postcolonial: on post-Soviet imaginary and global coloniality. *Journal of Post-colonial writing* (March). 48 (2), p.130-142. - https://www.academia.edu/3666204/Postsocialist_postcolonial_On_post-Soviet_imaginary_and_global_coloniality. [Baxılıb: 7 Noyabr 2014].
14. Altay Göyüşov. *Rusiyada monarxiyanın süqutundan SSRİ-nin yaranmasına qədər olan dövrdə müsəlman-türk xalqlarının milli-azadlıq mübarizəsi (1917-1921)*. Bakı, El-Aliance, 2002.
15. "Ваше отношение к распаду СССР?". İnternet sorğu. - <http://pollservice.ru/p/otnosheniye-k-raspadu-sssr>. [Baxılıb: 7 Noyabr 2014].
16. Игорь Цесельский. *Возможно-ли денонсировать беловежские соглашения*. - <http://professional.ru/Soobschestva/biznes-klub/vozmozhno-li-denonsirovat-belovezhskie/#thread93255982>. [Baxılıb: 7 Noyabr 2014].
17. 18 лет назад усилиями депутатов фракции КПРФ Госдума денонсировала преступные Беловежские соглашения. - <http://kprf.ru/history/date/129339.html>. [Baxılıb: 7 Noyabr 2014].
18. Sevinc Ruintən. *Azərbaycan türk dövlətləri ilə siyasi əlaqələr sistemində (XX əsrin 90-cı illəri)*. Bakı: Adiloğlu, 2005.
19. Амалия Оганджян. *Распад СССР в грузинских учебниках теряется на фоне провозглашения независимости*. - <http://www.dw.de>. [Baxılıb: 8 Noyabr 2014].

20. Libaridian, Gerard. 2004. Ch.1 "From People to Nation: An Overview from the 1850s to the 1970s" in *Modern Armenia. People, Nation, State*. New Brunswick and London: Transaction, pp. 13-48.
21. Референдум о сохранении СССР (6 республик бойкотируют). Март 1991. - <http://histrf.ru/ru/lenta-vremeni/event/view/riefieriendum-o-sokhranienii-sssr-6-riespublik-boikotiruiut>. [Baxılıb: 9 Noyabr 2014].
22. Игорь Цесельский. *Возможно-ли денонсировать беловежские соглашения*. - <http://professional.ru/Soobschestva/biznes-klub/vozhno-li-denonsirovat-belovezhskie/>. [Baxılıb: 7 Noyabr 2014].
23. 18 oktyabr – Azərbaycanın Müstəqillik günü. - http://www.anl.az/18oktyabr_ru.html. [Baxılıb: 9 Noyabr 2014].
24. Иван Мельник. *Посол США в Кыргызстане назвала дружбу России с Киргизией проблемой*. 06 ноября 2014. - http://tvzvezda.ru/news/vstrane_i_mire/content/201411061813-s05j.htm. [Baxılıb: 9 Noyabr 2014].
25. Pamela Spratlen. *Democracy in Central Asia: Supporting Kyrgyzstan's "Island of Democracy"*. The Ambassadors REVIEW. Fall 2014. - <https://www.americanambassadors.org/publications/ambassadors-review/fall-2014/democracy-in-central-asia-supporting-kyrgyzstan-s-island-of-democracy>. [Baxılıb: 9 Noyabr 2014].
26. В Советский Союз уже не очень хочется. 14.01.2013. Поданным Всероссийского центра изучения общественного мнения. - [from:http://wciom.ru/index.php?id=269&uid=113534](http://wciom.ru/index.php?id=269&uid=113534). [Baxılıb: 9 Noyabr 2014].

СЕВИНДЖ РУИНТАН

доцент Бакинского Государственного Университета

ДЖАВИД АЛИСКАНДАРЛИ

SOAS, Лондонский Университет

О ХАРАКТЕРЕ ПОЛИТИКИ ЦЕНТРАЛЬНОГО ПРАВИТЕЛЬСТВА СССР В ОТНОШЕНИИ К РЕСПУБЛИКАМ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ И КАВКАЗА

Несмотря на распад в 1991 году одного из двух сверхдержав XX века – Советского Союза, его присутствие и влияние в постсоветском пространстве по-прежнему имеет особое значение. Уже 23 года как де-юре независимые постсоветские государства стараются решить проблемы почти во всех сферах своей жизни, которые прямо или косвенно связаны с советской историей. С этой точки зрения, исследование истории постсоветских стран в рамках Советского Союза по-прежнему актуально. В рамках данной статьи делается попытка прояснить политику Центрального Правительства Советского Союза в отношении к республикам Центральной Азии и Кавказа.

SEVİNJ RUİNTAN
Baku State University

JAVİD ALİSKANDARLI
SOAS University of London

**ON THE CHARACTER OF THE POLICY
OF THE CENTRAL GOVERNMENT OF THE USSR IN RELATION
TO THE REPUBLICS OF CENTRAL ASIA AND CAUCASUS**

In spite of the collapse in 1991 of one of the two superpowers of XX century - the Soviet Union, its presence and influence in the former Soviet Union still has a special relevance. 23 years as a de jure independent post-Soviet states are trying to solve the problems in almost all areas of their lives that are directly or indirectly related to the Soviet history. From this point of view, the study of the history of post-Soviet countries in the frame of the Soviet Union is still urgent. An attempt to clarify the policy of the central government of the Soviet Union in relation to the republics of Central Asia and the Caucasus was made in this article.

Rəyçilər: t.e.n.A.R. Göyüşov, t.e.d.M.B. Fətəliyev

Bakı Dövlət Universiteti "Türk xalqları tarixi" kafedrasının 2 dekabr 2014-cü il tarixli iclasının qərarı ilə çapa məsləhət görülmüşdür (protokol №3).